

ESKİLİĞİN GÖLGESİNDE

Yaz ortasının aydınlık gecesi... İnsanın tepesine doğru yükselen ay, hüznünlü şavkını sonsuz bir sabbırla etrafına saçıyor. Küçük, tek bir bulutun dahi olmadığı berrak gökyüzünde, yarışircasına gülümseyen kızılımsı, yeşil, sarımsı yıldızlar, engin gökyüzünün neşesi içinde etrafına bakan ateşten kor gibi. Gece gökyüzü, sonsuz sayıdaki yıldız gözlelerinden duygulu gönüllere işaretler vermekte. Yıldızlarla kaplı gök; arasıra söylenen toprak türküsünü, yaşam masalını dinleme arzusuyla dopdolu.

Merhamet duygularıyla dolu güzel sema, özellikle Karacalın ormanlı deresinde hikâye beklercesine kulak kesilmiş. Karacal, yayla halkının güzel mekânıymış. Kıvrım kıvrım, büküm büküm akan etrafı ormanlarla kaplı ırmak, onu ikiye ayırmaktadır. Irmak kenarı, her sene gelip yerleşen çok sayıdaki obanın yurduydı.

Irmak, gece sakinliğinin ortasında, huzur ve serinliğe kendini kaptırmış, adeta rüyalar alemine dalmıştı.

Bir zaman sonra, bölgenin ortasında yeralan virajlı bir kayayı aşarak aşağıya doğru hızla inmekte olan iki atlı görüldü. Bunlar yanyana gelseler de, aralarında sohbet ettiklerine dair bir iz yoktu. Süratli giden atların nal seslerine kendilerini kaptırmış öylece geliyorlardı. Biri; hızlı, ak yeleli şabdar atal binen genç delikanlı, diğeri de seyrek sakallı,akçıl ata binmiş arkadaşı. İki delikanlı da ince giyinmiş; işi olan delikanlı beyaz gömlekle, siyah kazaklıydı, siyah beyaz çizgileri görünüyordu. Sırtında siyah kadifeden, yakalı, ince, gri bir çapanı vardı. İki de ince elbiselerinin düğmelerini iliklememişlerdi. Dere boyuna yakın obaya doğru gelmekteydiler. Tıksıran atlarının gemlerini sıkıp dizginlerini sertçe çekerek atlarının başlarının aşağıya düşmesine fırsat vermiyorlardı. Taşlı yerlerden gitmemeye özen gösterip otlu yerleri tercih ederek nal seslerini gizliyorlardı... Semirip kıvamına gelen atları, gece serinliğinin sessizliğinde süratlenmişti. Atlar, başlarını sallayarak kamçı vurdurmadan kendiliğinden gidiyordu. Yayıdan boşalan ok gibi ileriye doğru atılıyordu. Bu gençler, yukarıdaki obadan çıkıp aşağı dere boyundaki Yakup Obasına doğru yönelen iki delikanlıydı.

Şabdar'a binen yiğit, dik kayaların gölgesinden

Muhtar Awezov

Aktaranlar: Zeyneş İSMAİL - Ahmet GÜNGÖR

çıkıldığında, ayın gizemli aydınlığını farkedince tırnağına yanlarından tutarak çıkarıp, aya bakarak gerine gerine derin bir nefes aldı. Parlak ayın ışığı yüzüne vurunca, teni iyice beyazlaşmıştı, yakışıklı yiğidin suratu parlıyordu. Tırnağını çıkardığında uzun siyah saçları, alınına doğru ahenk içerisinde kıvrım kıvrım dökülmekteydi. İnce burunlu, dolgun yanaklı, beyaz tenli delikanlı, ay ışığı altında mürekkep yalamış tavrı ve yakışıklılığıyla gerçekten de sıcak duyguları arayan, dağlı bozkırın kendine has bir yiğidiydi. Bu delikanlı yol boyunca derinden iç çekerken veya bir söz söylerken, beti benzi bozarıp, vücudu titrer bir haldeydi.

Bu genç, liseyi bitirmiş, bu yaz memleketine gelen Kabış adlı yiğitti. Yanındaki genç de, Kabış memleketteyken yanından hiç ayırmadığı mahir arkadaşısı Cumatay.

Kabış, Mayıldı bolısında iyi eğitim almış delikanlılardan biriydi. Bu oba halkı, diğer bolislara nazaran, okumuş, aydın gençleri olan "öneme haiz" diye bilinen halktı. Tahsil görmüşlerin arasında, Kabış daha gösterişliydi ve son derece yakışıklılığıyla tanınırdı. Bu sene memlekete gelişinin ardında yatan bir sır vardı.

Ay altında uyuyan derenin içinden süratli atın temposuna kendilerini kaptırmış bir şekilde gelirken, Kabış'ın bedeni biraz rahata kavuşsa da, yürekteki belirsizlik ve şüphe de beraberinde geliyordu.

Genç delikanlı, ta uzaklardaki bir şehirde yaşarken, Cameş'in o uzun boyu, ince bedeniyle siyah gözleri, al yanakları bir türlü hayalinden gitmiyordu. Kendim bildi bileli, beşğinden alıp çıkmış bir masal gibi hayali bu güzelliğe tutkun bir vaziyette büyümüşü. O narin güzelliğe karşı uzun yıllara dayalı özlemi, gizli bir derdiydi.

Özellikle uzak şehirde yaşarken güzel kızın yüzü, hayalinde canlanırdı. Uzaktan özlemini çektiği duygular, kar üstüne kan damlayan, buharı yükselen sıcak bir duyguydu. Bu duygunun güçlü olmasının sebebi; Kabış'ın uzun yıllara dayalı mektuplarına karşılık bir tek satır cevap almayı ve özlemiyle yanıp tutuşmasıydı. Geçen seneki sonbaharda da Kabış sevinçle dönmemişti. Bununla beraber dört, beş yıldan beri birçok mektup göndermiş, ama söz-

lerine ancak bir iki ağız sıcak cevabı sadece o zaman alabilmişti. Bir yıllığına uzun yolculuğa giderken yanıp kavrulan gönle iki ağız sözün birazcık su serpmesine Kabış dünden razıydı. Ama Cameş'ten ondan başka cevap gelmemişti. O cevabında da; "İleride görürüz" diye Cumatay'a sözle bildirmişti. Mektup yazmayı bildiği halde, cevabını birkaç sözle söylemeyi uygun görüp mektubu, kendi tutuculuğuna ters geleceğini bilerek yazıya dökmemişti. Bu da Kabış'a karşı gösterdiği tutarlılığın bir ifadesiydi. İlk kez almış olduğu bu cevapla yaşamın anlamını o gün hissetmişti. Ondan sonra aradan bir kış geçti. Cameş, kendisinden çok emin bir şekilde mağrur, burnu havalarda, etrafında pervane olan gençleri yanına yaklaştırmasa da artık onun geleceğe yönelik hayatıyla ilgili bazı kararları alma zamanı da gelmişti. Cumatay da, Kabış da "Bu kız elbet bir gün aklımı başına toplayacak" diye ümitleniyorlardı.

Cameş, bu yılın geçen kışında kararını vermesine vermiş, fakat bu kararın hiç kimsenin beklemediği bir şekilde gelişmesine yol açmıştı. Cameş'in şimdiki hali eskisine kıyasla çok büyük değişiklikler göstermişti. Bugün de onun başı boş değil. O, şimdi nişanlı; nişanlısı, Moyıldı'nın en önde geleni, hem zengin hem de eskiden beri süregelen bolis halkın kudretlisi Kencehan'dı. Kabış, bu senenin yazına kadar Cameş'in nasıl bir düşünce ve niyet taşıdığını bilmiyordu. İlkbaharın memleketine geldiğinde "Cameş, Kencehan'a varacakmış." denildiğinde kendisiyle alay edildiğini zannetti. İlk duyduklarına inanamadı. Ama Cameş'in Kencehan'a varacağı bir hakikatti. Hem de ne hakikat! İşin ilginç yanı, kızın ellisindeki ihtiyara gönül rızasıyla gitmek istemesiydi. Ağabey ve yengesinin tüm itirazlarına rağmen, kendisinin iyiliğini isteyen akrabalarına danışmadan, büyükannesi ve babasının sözüne dayanarak Kencehan'a razı olduğunu ve onun kuması olacağını söyleyerek kestirip atmıştı.

Kencehan eskiden de Yakup Obasının damadıydı. Onun bundan beş sene önce kuma olarak aldığı Kadişa, bu Yakup Hacı'nın büyük kızıydı.

Bu yıl, yazıya doğru Kadişa öldüğünde arkasında bir erkek, bir de kız çocuğu bırakmıştı. Kadişa hayattayken, Kencehan'ın el üstünde tuttuğu, elini

sıcak sudan soğuk suya vurdurmadığı kumasıydı. Zengin obanın bütün işlerini bizzat kendisi idare etmişti. Bunun için son nefesini verirken kocasına ve kendi akrabalarına da son dileğini dile getirmişti. Dileği; "Döşeğimde yabancı birisinin yatmasına razı değilim. Geride kalan çocuklarım da var. Bana göre benim akrabalarım Cameş'i yerime versinler." demiş. Ablasının son nefesini verirken söylemiş olduğu vasiyeti, bugüne kadar evlilik konusunu aklına dahi getirmeyen Cameş için bir anda gündeme gelmişti. Ama Cameş bunun çözümünü fazla uzatmadı. İlkın, obaya Kadişa'nın ruhunu teslim ederken söylediği vasiyete dayanarak ve Kencehan'ın isteği doğrultusunda gönderilen kişi geldiğinde genç kızın öğrenci ağabeyi Kasım; " Bu sözü Cameş'e söylemenin hiç gereği yok. Cameş adına ben cevap veriyorum. Evvelden Kadişa'nın vebali altında kaldığınız yeter. Kencehan evliya da olsa Cameş, hem hanımı üstüne, hem yaşlıya varmayacak" diye ev içinde tatsızlık çıkarmış, Cameş'i vermek istemediği hususundaki kesin tavrını açıkça ortaya koymuştu. Fakat, Cameş'in kulağına gelen bu sözlere rağmen Cameş'ten kendi kaderini ilgilendiren bu konuda sert tavır takındığını gören yoktu. Kasım'ın araya girip, fazla konuşarak Kencehan'ın onur ve izzetini kıran sözlerinden dolayı mahcup olmuş; " Ben Kencehan'a razıyım." diyerek kararını bir anda vermişti.

Böylece ağabey, yenge gibi çoluk çocuğun söyledikleri havada kalmış; Cameş, Kencehan'ın nişanlısı diye çoktan hertarafa yayılmıştı.

Karacal'a Yakup Obası yerleşmeden önce, dünlük yolunda işlerin hepsi yapıp bitmişti. Şimdi bu mekânda; "Cameş'i vereceğiz." diye anne babası haber saldıktan sonra Kencehan almak için gelmişti.

Müstakbel kocası gelen Cameş'i hâlâ eskisi gibi seven, özleyen, hayaliyle yaşayan Kabış, bugün belirsiz bir ümitle arayıp gelmekteydi.

Son zamanlarda Kabış'ın kavuşamadığı, gittikçe uzaklaşan güzeli hayalinde yaşatmakla beraber, gururunun kırılmasından dolayı nefret hissi de vardı. Sevgi ve nefretin bir kalpte, bir arada yaşaması imkansız birşeydi. Kabış şu ana kadar Cameş'in takınımış olduğu tavra bir türlü anlam veremiyordu.

Cameş önceleri bir türlü elinin ulaşamadığı akseden sevgilisiyse, şimdi de düğümlenen, gittikçe çözülmesi zorlaşan, hayalinden uzaklaşan ve dallanıp budaklanan bir bilmeceye dönüşmüştü.

Ona karşı beslediği aşkı eskisi gibi güçlüydü. Cameş hayatı boyunca kendisine uzanan elleri boşa çıkarmış, bütün bunlar gururunu okşamış, bu gururlanmanın katılığı sonucu Kabış gibi nice gençleri hasretiyle kavurup kendi halleriyle başbaşa bırakarak gidiyordu işte. Kabış'ta , bir görünüp bir kaybolan güzelin peşinden koşup bağlanmanın çaresizliği de vardı. Bu durum , sanki yüreğine kara taş bağlamış gibiydi. Buna karşı gelecek sağlam düşünce, bu ağırlığa üstünlük sağlayamıyordu.

Cameş, Moyıldı ahalisinde diğer kızların hemen hemen hepsinin hangi amaç ve arzuların peşinden koştuklarını bilmesine rağmen, neler yaptıklarını pek öğrenmek de istemiyordu. Bu kızların arzuladıkları tek şey, okumuş, tahsil görmüş delikanlılarla yuva kurmaktı. Genç, kültürlü delikanlılardan sevecen, aynı zamanda kendilerini seven birisini bulsalar, anne babalarının sözlerine aldırmandan nişanlanmaya razıydılar. Kısaca, müstakbel kocalarından, sahip oldukları mal mükten hepsinden vazgeçip kaçmalarındaki sebep; daima temiz giyimli, iyi nama sahip beraber olabilecekleri yaşlıları olan gençlerdi. Cameş ise bu gençlerin ilân aşklarından köşe bucak kaçıyordu.

Kendi hür iradesi doğrultusunda yaşayıp, sanki kendi kendini aşağılarmışçasına ihtiyar bir insana kendini teslim ediyordu. Üstelik kuma olarak gidiyordu. Bütün hayatı ve davranışlarıyla gençlerin arzu, ümit, hayal denilen saf hislerini, kısaca herşeyi elinin tersiyle bir kenara itiyordu.

Cameş'e böyle ne olmuştu? Ne sebeple yaşlı Kencehan'ı, Kabış'a tercih etmişti?

Bunun gibi sorular Kabış'ın kısıkanç, arzu dolu yüreğinde yakın zamanda çözülmesi mümkün olmayan zor bir bilmeceye dönüşmüştü. Üstelik öfkeliydi de... Buna rağmen peşine düşüp arzulamaktan kendini de kurtaramıyordu.

Hal böyleyken, bugün sabah olağan işlerini yaparken Cumatay, Yakup Obasına vardığında kızın

yengesi Bibiş;" Bugün akşam obanın yukarıdaki ormanda hazır olun. İşinizin olup olmayacağı konusunda açıkça birşey söyleyemem, ama o arada bizim kızla bir görüşüp konuşmanız mümkün. Hiç olmazsa Kabış'ı orada bir görüp hasreti gitsin. Ne olursa olsun mutlaka geliniz. Ben orman içine, oba uyduktan sonra yanımda Cameş'i getiriyorum" demişti. Bugünün gecesinde Kabışları Yakup obasına doğru getiren işte bu sözler olmuştu.

Dere boyunu Yakup Obası mekan kıldığı için dere kıyısından hızla aşağı doğru kuytu yerlerden gelirken kızın evinin silüetini gördüklerinde Kabış'ın gönlünü ayrı bir sevinç kaplamış, aynı zamanda büyük bir tereddüt sarmıştı. Sevinci, bugüne kadar bir ağız tatlı sözle yüzyüze gelip söyleşemediği mağrur sevgilisini görecekti. Tedirgin hali de ikna olmayışı, hiç bir renk vermeden bu gece kendisini tamamen ümitsizlik batağına sürükleyip ihtiyarı överek "Yine kendisine karşı mağrur tavrını takırsa" diye eskiden bildiği güvensizlikti. Sonuç ne olursa olsun Cameş'le ilk defa parlak aylı gecede başbaşa ormanın içinde beraber olması bile şu ana kadar tatmadığı nazların en güzeli olacaktı. Cameş'le başbaşa görüşmek için ilk kez yola çıkmak, genç delikanlının hayatı boyunca arzuladığı tek hayali değil miydi?

Yol boyunca beyninde bir ümit, bir ümitsizlik peşpeşe yer ettiği için bir ara Cumatay'a dönüp: "Vah!... Ey Cumatay ! Biz gerçekten de Cameş'e mi geliyoruz? Sakın bu, Bibiş'in bizimle alay etmek için söylediği bir sözü olmasın. Sence gece yansı bizi görmek istemesi garip değil mi? İşte şu duran oba, eskiden nasıl donuksa, şimdi de kendine hiç kimseyi yaklaştırmayan bir yabancı gibi... Lütfen şüphelerimde yanıldığımı söyle!" dedi.

Cumatay'a, Kabış'ın şu anki durumu hiç de yarırganacak bir durum arzetmiyordu. Kabış'la Cameş arasındaki sır bütün herşeyiyle Cumatay tarafından en ince ayrıntılarına kadar bilindiği için arkadaşının evhamlılığını doğal karşılıyordu. Üstelik Cumatay halk içindeki gençler arasında çok kez bulunmuş, karakter yorumunu iyi bilen bir gençti. Bu nedenle Kabış'ın sözlerine bıyık altından gülüp: "Cameş bugüne kadar, doğru yolunu bir türlü bulamamıştı.

Seni tercih etmeyip Kencehan'ı seçip afallaması nasıl bir gerçekse bugün bize geleceği de o kadar gerçektir. Eğer benim tanıdığım kızsaa O, bugün mutlaka kabul edecektir. Yalnız daha önce seninle görüşmediği için çekingen davranması son derece doğaldır. Hiç olmazsa onu yaptıklarından dolayı pişman ederiz. Ok yemiş geyik gibi sonra nereye giderse gitsin. Bugüne değin gençlik ateşinin tadının nasıl olduğunu bilmiyor. Kendi yaşına denk bir gençle sevişmenin nasıl birşey olduğunun farkında değil. Bugün gece yarısında başbaşa seninle gördükten sonra ikinci bir derd daha yüreğine oturacak... Bu sözümü sakın unutma! dedi. Bu sözler Kabış'ı biraz cesarete getirdi:

— Haklısın. Bunu çoktan haketmişti. Bu söylediklerin yerinde bir söz! dedi.

Cumatay bildik bir tavrıyla:

—Sabah Bibiş'in sözlerinden anlayabildiğim kadarıyla hal vaziyet böyle. Sözümün doğruluğunu biraz sonra göreceksin. Hatta kız seni görmek için can atıyor. Artık sohbeti bitirip, bu arada atları nereye bırakacağımıza, nereden ineceğimize bakalım, dedi.

Aralarında bu konuşma geçerken ırmağın sol yakasına geçip obaya görünmeden ince ağaçlı ormandan saklanarak geliyorlardı.

Cumatay'ın son sözünden sonra ikisi de durup ağaçların altına atlarıyla gizlenerek seyrek ağaçlıklar arasından obaya bakarken plân kurdular.

Gece önceki gibi sapsakin. Cumatay'ın destekli sözleri şüphe dolu gönüllere su seripse de, şu anki heyecan yüklü bekleme saatleri, ümit dolu gencin kalbini tekrardan güp güp attırmaya yetmişti. Gece, sükunet içerisinde, hâlâ yadederek sevdiği güzelin yüzüne taparcasına bakıyormuş gibi parlak aya hayran hayran bakarken genç yiğidin hayalinde günahkâr sözler için af dileyip, baş eğip buluşmuş gibiydiler.

Obanın köpekleri havlamıyordu. Nöbetçiden de çit yok. Közlenmiş ateş de belli olmuyor. Halkın hepsinin mışıl mışıl uyuduğu doğru. Kabış gönlünü çepeçevre saran hayal dünyasındaydı. Şu an hayat sahibi tüm canlılar nefesini tutmuş sabırla bekleş-

mekteler. Kabış'ın gönlünü bir an heyecan sardı. Yüreği güp güp atıp kemikleri eklemelerinden çıkmış gibi, Cumatay ne dese, ne söylese kabullenmiş bir haldeydi.

Cumatay arkadaşları kadar heyecanlı değil. Kendisini şu an etkileyecek bir şey de henüz yok. Eskisi gibi sakin, soğukkanlı ve çok dikkatli. O, oba tarafına kulak kesilmiş, atları nereye bırakıp, kendilerinin nerede olmaları gerektiği konusunda meşgul. Şimdi obanın yakınındalar. Zengin eşrafın oba kenarındaki beyaz evleri, ormanın içinden bakıldığında bütün çıplaklığıyla görünüyordu. Artık bundan öteye atla yaklaşmak son derece tehlikeliydi.

Bu hareketliliğin olduğu yerde biraz duran Kabış artık gelişmekte olan olayların tüm hakimiyetini canciğer arkadaşına bırakmış, kendisi sadece Cameş'in güzel yüzünü gözönüne getirip siyah gözlerinde kaybolup giderken birden dizini boşalmış şabdar at, gizlendiği kara gölgeden ileriye doğru fırladı. Kabış aklını başına alıp dizinlerini toplayınca kadar at, çoktan obanın görebileceği meydana aniden çıkı vermişti. Hırçın at ağızlığını homurtularla çiğneyip başını aşağı yukarı doğru sallayarak yeri eşeleyip tıksırarak gecenin sessizliğini bozmuştu.

Silkinerek aklını başına toplayan Kabış, dizini sertçe çekip atın kafasına kamçının tersiyle vurdu. Bu öncesine eklenen daha büyük bir gaflet. Canı yanan semiz at, başına ummadığı kamçıyı yiyince etrafındaki ağaç dallan koşumlarını çingirdatıp arkaya doğru panik içerisinde zıplayıp okradı. Bütün bunlar bir anda olmuştu. Cumatay, Kabış'ın atının ileri doğru yürümeye başlamasından itibaren arkadaşının dikkatsizliğine tahammül edememiş: "Hey çabuk ol! Çocuk musun? Obanın yakınında olduğumuzdan haberin yok mu?" der demez ak yeleli at tıksırıp okradı. Korku içinde zıplayan atın ağırlığıyla kınlan ağaç dallarının çatırtıları, gece arasında büyük bir gürültüyle etrafa yayıldı.

Tam bu sırada uyumakta olan köyün köpekleri, hep birlikte havlamaya başladı. Bu havlamaların üzerine bir an onlara doğru koşarak gelir gibi oldu. Köpek seslerine bekçi de uyanmış, her zamanki olağan sessizliği bozan yankılı sesiyle köpekleri

tahrik etmişti.. Köpekler eskisinden daha da cesaretlelenip havlayarak koşuyordu.

Bu durum karşısında Kabış panik içinde kaldı. Artık oba uyanıp dışarıya çıkma ihtimali de vardı .Gürültü dinip halk uykuya dalıncaya kadar tanın ağarması da mümkündü.

Bunu düşünüp başlangıçta çekinerek geriye çekilip durmayı uygun gördü. Ama bunun hatasını Cumatay kabul etmedi. O, beyaz yeleli atın geminden tutup önce kara gölgelerin arasına Kabış'ı gizleyip: " Burada hareket etmeden durmak gerek. Şaşırma, itler burayı göremez. Irmağın bu tarafına geçemezler. Şimdi sakinleşirler. Ama bundan sonra dikkatli olmalısın! demişti.

Kabış sessizce itaat etti. İtler önceleri çabalayıp havlasa da ırmağın delikanlıların durduğu tarafına geçmedi. Bunların yakınlarına çok köpek yaklaşmadı. Sadece başkalarından uzaklaşan Yakup obasının alaca erkek köpeği yakınlarına yaklaşmış yeni çıkan sesi arar gibi, sessiz geceyi dinleye dinleye ürüyordu. Nöbetçinin köpeğini kıskırtan sesi, başında çok korkutmuş gibi aniden çıkırsa da, sonra dindi. Bir iki bağırma sonucunda kendi kendine: "Hiç birşey yok, yat!" der gibi köpekleri salmakla yetinmişti.

Uzun bir melodiye dönen kıskırtıcı bağırması bir olayı sezmiş olmanın aksine genellikle "uyku vakti geldi." dercesineydi.

Şimdi de yalnızca alaca erkek köpek havlamaktaydı. Zengin obanın değer verdiği uyanık ala erkek köpek "dikkatli" denen namı için değil, obaya sahiplenme duygusuyla içtenlikle ürüyordu. Diğerleri sakin olsa da o uzun süre yatışmadı.. Başkalarından ziyade kendi vazifesinin önemli olduğunu hissettirir gibiydi. "Yakup'un malı bir tarafa, insanları dahi benim mesuliyetim altında. Kötü niyetle gelenlere bizim obada sahipsiz olan bir şey yok." demek ister gibiydi.

Kabış ala erkek köpeği, Kencehan'la Yakup'un kasten kendisine karşı Cameş'ten sorumlu olarak koydukları takipçi gibi hissediyordu. Bütün bunlar, obadaki Kabış'ın önüne çıkan yabancılık ve karşı gelen durup usanmadan üren ala erkek köpeğin sesinden açıkça belli oluyordu. Soğuk öfkeli haliyle

erkek köpek, Cameş'le Kabış'ın ortasındaki engelle bir yere toplanan canlı bir siperdi. Bir zaman gerçekten erkek köpekten aşır Cameş şimdi gelirse muhtemel tehlikeye rağmen narin vücuduyla engelleri aşan güzele Kabış'ın diyeceği birşey olamazdı. Bu önceki gürültünün üzerine Kabış'ın kafasından süratle geçen bir kesitti.

Az sonra köpeklerin ürmesi kesilip geriye döndüğünde, Kabış Cumatay'a bakıp: Bu obanın durumu, eskiden olduğu üzere elin ulaşamadığı yükseklerde gibi. Bana soğuk ve garip geliyor. Bugün herşeyin plânladığımız gibi olacağını sanıyordum. İşte ala erkek köpeğin ürmesi, yabancılayan tavrını biri söylemiş gibi oluyordu. Nasıl düşünüyorsun, dendiğinde demin patırtılar karşısında soğukkanlılığını koruyan Cumatay, Kabış'ın sözüne gülererek; "Korkaksın!" dedi.

Az sonra Kabış'ın atıyla kendi atını alıp öncesinde durdukları büyük kara gölgenin altına dizginlerini çekerek atın yere eğilmesini engellemek için eyerine bağlayıp sonra da sessizce Kabış'ın kolundan çekerek orman içinde gölgelerden eğilerek, tam kızla yengesinin olduğu Kasım'ın evine yaklaştılar. Birkaç öbek ağacın gölgesi altında öylece kalıp obaya doğru gözlerini dikip beklemeye başladılar.

***

II

Cameş'in Kencehan'la gönül rızasıyla evleneceği gerçektir. Kadişa ölüp Kencehan'm, Cameş'i istemek için adam gönderdiği güne kadar genç kız gelecekteki günlerinin nasıl olacağı konusunu iyice düşünmemişti. Onu çocukluğundan bu yana ailesinin karakteristik yapısı büyük bir güçle etkileyip kontrol altına almıştı.

Bu yanıla Cameş'e benzeyen kız, Moyıldı bolısında yoktu. Cameş; bütün dünya ve gelecekteki hayatı, cazibesi, sevinci hususunda hep büyükannesini Maken Hanım'ın gözleriyle dünyaya bakıyordu.

Cameş'i büyükannesini küçükliğünden bu yana bizzat kendisi eline alarak istediği şekilde yoğurmuştu. Maken civarda sözü saygın, akıllı, erkek gibi güçlü hanımdı. Herzaman etkinliğini sürdürmekteydi.

di.

Cameş'in ergenlikten bugüne kadar gördüğü, büyük hanımın önünde bütün gelinleri el pençe divan durmuş, itaat etmiş, etrafında pervane olmuşlardı. Cameş'in öz annesi olgunlaşıp, kırk yaşına gelip, orta yaşa gelse de bugünkü taze gelin gibi, kaynanasına hürmette kusur etmiyordu. Bir işte annesine danışmadan katiyyen o işi kendi başına yapmazdı. Bunun gibi Cameş'in babası Yakup da oba ve civardaki halk arasında sözlerine kadar herşeyiyle, kendi yaptığı işlere varıncaya kadar annesine söyleyip daima akıl danıştırdı. Yakup'un ailesiyle tüm oba olarak hepsi hürmeten bu obaya gelip giden yabancılar, ünlüler, aksakallar, Yakup'u aratmayıp Büyük Hanım'la sohbet edip, bildiklerini anlatırlardı. Maken Hanım, kiminle konuşursa konuşsun, hangi konudan sözederse etsin duyduklarını inceler, ölçer, neyi beğenip neyi beğenmediğini açıkça ifade ederdi. Eskiden beri "Bunun obası güçlü oba " diye tanınır Hür bir Hanım olarak çekinmeden konuşmayı âdet haline getirdiğinden Maken'in mağrur sözleri çok olurdu. Eski zamanda kendi devrinin insanlarını beğenip, "iyiyim" diyen şimdiki kişileri çoğunlukla yererdi.

Büyük Hanım birisini övdüğünde, ezelden beri kendine has özelliğiyle onun karakterini, yaptığı işlerini anlatır, kendi obasının çocukları dışında onların hiçbirisini iyi diye beğenmezdi.

Küçüklüğünden itibaren Maken Hanım'ın elinin altında büyüdüğünden Cameş'in anlayışı, itaati, benimsediği görgü kurallarının çoğu hep büyükannesinin öğrettikleriydi. İkisi arasındaki ayrıcalık birinin yeni gelişip yetişen bir genç, diğerinin de kalıplaşmış bir yaşlı olmasıydı. Bu nedenle büyükannesinden edindiği örnek, Cameş'i açıkça etkilemiş ve onda iyice yeretmişti. Küçük davranışlarda büyükannesinden sirayet eden alışkanlığa göre, birisini hakir görerek değerlendirip, mağrur bir edayla kimseyi kendine denk görmeden kendi otoritesine güvenmek, Cameş'in günden güne karakterinin şekillenmesine sebep teşkil ediyordu. Özellikle bir obayı ziyaret edip geri döndüğünde, büyükannesine gördüklerini, bildiklerini söylediği zamanlarda, misafir ağırlamadaki kusurları, ev içindeki düzensizlikleri,

giyim kuşamların kirliliği veya desenlerin kötü olması, bütün bunların hepsi Cameş'in ilk bahsettiği konulardı.

Hanım, kendi yaşlılarına, güçlü hanımlarla oba sahibi olan kadınların kusurlarından, cahilliklerinden söz ederken, Cameş de taze gelinler ile yaşıt kızların eksikliklerini aramaya çalışırdı.

Bu alışkanlıkla Cameş, büyükannesinden edindiği örnekle ondan duyduğu sözlerden başka diğer hiçbir örneği kabul etmemişti. Yabancı insanların "O iyi, bu iyi" denilen sözlerinin hiç birisine itibar etmiyordu.

Son yıllarda Moyıldı'nın içine yayılmakta olan bir yenilik de, genç kızın eş seçip, erkeğin eşini terkederek sevdiği kızı alıp kaçmasının bir hayli artmasıydı. Bunun gibi olayları duyduğunda Maken, başkalarının söylemesiyle birlikte özellikle Cameşe çok nasihat eder, kaçan kızları "Bozulmuş kız" diye tanımlar; tüm bunların anne babanın yokluğundan kaynaklandığını söyler, ayıplardı.

Halk içinde yayılmakta olan "kötü" geleneğin sebebi, çoğunlukla bu memleketteki genç "okumuşlar" olduğu için, Cameş'in büyükannesi bütün okumuşları "kaypak, düşüncesiz, bozulmuş insanlar" diye tanımlardı. O çoğunluğun içinde kendi torunu, Cameş'in öz ağabeyi Kasım da vardı. Kasım okuyup büyümüş, karakteristik yapısı dışarıya vurmaya başladığı anda; beğenmeyip, kolunu sallaya sallaya yüzünü buruşturup: "Tahsilin adam ettiği birisini henüz görmedim. Yine de canları sağ olsun! Bu da memlekette şeytanın çarptığı birisi. Onların arzusu da isteği de öyleymiş. Bütün arzulanan o tarafa doğru. Bizim elimizden, avucumuzdan çıkan çocuklardır. Tek dileğim boyunları bükülmesin! Tek bildiğini yapсын yeter. Yalnız diğer çocukları bunların kötü alışkanlıkları bulaşmasın" diyordu. Cameş'i karşısına alıp bu sözü çok kez, defalarca söylemişti. Birçok gencin arasında Kabış da çok kez Maken'in eleştiri oklarından nasibini almıştı. Kabış'ın şimdiye kadar toplumun gözüne çarpan büyük kusurunu bulamasa da, durumu kötü olan akraba, anne ve babasının eski kusurlarıyla alay edip aşağılayarak büyüklük taslayıp onlardan nefret ediyordu.

Büyükannesinin dizinden ayrılmayan Cameş; ailesi, oba hakkında hiç bir zaman kötü bir söz duymamıştı. Hiç birgün bir insanın ağzından "Büyükannen aksi konuşuyor, bilmiyor, yolunu şaşırılmış" gibi sözler kulağına gelmemişti.

Kendi anne babası, Cameş'i büyükannesinin çocuğu yapıp, her zaman akıl verdiklerinde: "Büyükanneni üzme, sözünü dinle, daima sana arkadaş olamaz, bir günü dünyadan göçer. Senden başka kızların büyükannen gibi yol göstereni yoktur. Bundan dolayı sen o kızlardan üstün ol. Onlara benzeme!" diyorlardı.

Böylelikle büyükannesinin izni olmadan bir gün bile dışarıda kalmayan Cameş'in, geleceğe yönelik bir düşüncesi olmamıştı. O, evlilik konusunda büyükannesi ses çıkarmayınca sessiz kalıp, düşünmeye gerek bile duymadı. Eski inanç, eski görüş; Cameş'in düşünce ile karakterine temel olarak etkisi olmakla birlikte, güncel yaşam biçimine de belirgin olarak damgasını vurmuştu.

Toplumun Cameş'i methetmesinin sebebi, obaya sahiplenmesi, ev işlerindeki pratikliği idi. Konu komşu, kadın, kız, çobanlarla kaynaşmasını bilip, yerinde söz söyleyip, büyükle büyük, küçükle küçük olmak, bazen aile bir yana, oba sahibi olarak anne babasının yokluğunu aratmamak gibi yönleri de vardı. Bu özelliği, halkın çoğunluğunun düşüncesine göre Cameş'in bütün yeni yetme hanımlardan farklı kendine has iyi tarafı gibi ortaya çıkmaktaydı. Maken Hanım'ın eğitiminden geçen genç kız, kadınlarla büyüklerin hatırlarına eskilerin iyi kızlarını düşürür gibiydi.

Cameşe eskilik örneği tamamen yerleştiği için bazen elbise biçip dikmiş diktğinde de kendisinin söylediği gibi; "Bugünkü gülme eğlenceyle yaşayan gençlik" gibi kıyafet tercih etmeyip geniş beden, geniş etek, bol giyimi tercih ediyordu. Kendisi de şimdiki kızların fikrinde eskiyip tozlu raflarda kalmış biçimdeki elbiseleri giyiyordu.

Cameş'in göçerken yorga at binip üki3 takması, kunduz derisinden boric giyip kısa kollu qamzolı4 sırtından belini sıkarak bağlayıp giymesi de tamamıyla eski olsa da otuz, kırk yıl önceki genç kızların modasıydı.

Halk içinde hür kızları çoğunluktan ayrı olarak görmeyi arzulayan "okumuşlar" bazen Cameş'in bu davranışlarını özellikle arzulayıp bu yüzden çılgına dönüyorlardı. Ama Cameş, bu karakter ve huyun dış görünüşten ziyade gerçekten doğal olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle şu ana kadar kanı kaynayan genç kız ve delikanlıları, büyükannesiyile beraber eleştiri oklarına hedef tutmuşlardı, bu nedenle de onların renkli dünyalarının farkına varamamıştı. Birisi kaçıyor, diğeri de kaçırıyor. Sonunda toplum arasında kargaşaya sebep oluyor. Adları kötüye çıkıp, toplumun beddualarına rağmen istediklerini yapıyorlar, halk da onların beraber olduklarını görüyordu. Ama onlar çoktan beri arzuladıkları hayallerine kavuşmuş da olsalar, toplumdan üstün, farklı yaşamlarından ziyade yine toplumun bireyleri olarak hayatlarına devam ediyorlardı. Kaçanın toplumdan üstün olup, başının göğe erdiğini; kaçmayanın da rezil rüsva olduğunu gören yoktu. Kaçıp kocaya varan kız da başkaları gibi kendisine ne söylene itaat edip yapan sıradan bir hanım olarak çıkıveriyordu. Aksine, kaçanın birçok belayla karşı karşıya kalması daha çoktu. Defalarca ille kaçacağım diyerek, el yüzüne bakamayacak kadar maskara olanlar da az değildi. Kaçan kızların okumuşa varanı olsa da, onun da elden herhangi bir üstünlüğü görünmüyordu. Okumuş gençle farklı yaşayacağım diye bozkır kızının hepsi de kendilerine yakışmayan davranışlarda bulunup, hafif hareketler yapıp akılsız, karactersiz olu veriyorlardı. Bu tenkitleri büyükannesiyile değerlendirip sohbet ederken Cameş kendisini emniyette zannediyordu. Cameş, çoğunun yerli yerince güzel ömürlerine imrenmek yerine, mağrurca onlara acıyarak bakıyordu.

Onların hepsinin içinde Maken Hanım'la Cameş'in çok zaman memnun halde sohbetlere dayalı tek düze bir yaşamları vardı. Ama insanın karakteriyle ömrü "Gerçek arzulanın ömür" dedirtip ikisine kabul ettiriyordu. Cameş'in bu sene ölen ablası Kadişa'nın ömrüydü. Kadişa Cameş'ten sadece dört yaş büyüktü. Kocaya vardığı altı yıl olmuştu. İlk önce Kencehan'a kuma olması sorulduğunda Kadişa varmak istememiş "Varmayacağım" diye uzun süre direnmişti. Ama Maken Hanım'ın izah etmesi ve nasihatleri sonucu gün geçtikçe Ka-

dişa'nın ürkekliği geçmişti. Evdeyken Kencehanlar gelip gittiğinde isteksiz tavırlarından yavaş yavaş vazgeçer gibi olsa da, evlenip Kencehan Obasına yerleştikten bir yıl gibi kısa sürede Kadişa tanınmayacak şekilde değişmişti.

İlk önceleri Kencehan'a hürmet etmeye başladı. Evden çıktığında ağzından düşürmeyip huyundan suyundan bahseder, eve döndüğünde de isteklerini söyletmeden yerine getirirdi. Bunun için Kencehan da bütün mal, mülk sahipliğinden kenara çekilerek servetinin bütün idaresini Kadişa'ya teslim etmişti. Kadişa'nın bu durumunu Cameş'e örnek olarak gösterdiklerinde, Maken'in bıkip usanmadan tekrar tekrar dile getirdiği hep bu söz oluyordu.

Yaşlanmaya başlayan Büyük Hanım, yaradılışındaki saflıktan başka kocasının gönlü tamamen Kadişa'ya meyillenince, bunların güzel yaşamına mani olmayıp bir kenara çekildi.

Sayırsız malla büyük obanın itirazsız sahibi Kadişa oldu. Canı neyi yapmak isterse, bütün hepsi iki dudağının arasındaydı. Karşısındaki komşu obalar da dahil olmak üzere civarındaki bütün ahalinin ileri gelenlerine aklına eseni söyleyip yapmak istediği herşeyi yaptırabilirdi. Canı sıkıldığı anda durumu iyi oba halkının kızlarını, gelinlerini ve yaşlılarını, hepsini seferber edip eğlence tertip ettirir, eğlenirdi. Güzel giyimiyle, saltanatıyla, şaşaalı güçlü bir hanım olarak devran sürüyordu.

Kencehan, Kadişa'yı aldıktan sonra evinden dışarı çıkmaz olmuştu, çıksa dahi bir an önce eve dönmeye can atıyordu.

Toplumun ulularıyla yabancı konuklar geldiğinde Kadişa, Kencehan'a tek kelime söz ettirmeden güler, şakalaşır, istediği şekilde ağırlardı. Ve her zaman Kadişa'nın kocasına bakımı, hiç bir oba ve toplumda eşi benzeri olmayan bir bakımdı. Maken, Cameş'e bu durumun anlamını izah edip; " Hadi! Başına devlet kuşu konmak diye buna denir." diyordu.

Cameş büyükannesiyile-, her sene Kadişa'nın daveti üzerine varıp, bir iki ay kalıp gelirdi. Her gittiğinde Kadişa'nın hayatı, bunun gözünde herzamanki haliyle değişmezdi. Kış olsun, yaz olsun, her

zaman mevsimine göre dostça davranışı aynı şekilde sıcaktı. Kadişa'nın evini saygılı aile olarak hatırlıyordu. Maken iki kızına da aynı şekilde "Baht, şans denilen işte bu!" derdi. Her mevsimin kendine göre bir güzelliği vardır. Kencehan'ın yaz kış boş zamanlarında vakit eğlendirdiği şampiyon atı, av köpeği, av kuşu vardı, bunların yanı sıra yardımcılarıyla beraber zengin eğlence dostlarının hepsi de Kadişa'nın hayatında kendisine devamlı hürmet ve saygıda kusur etmeyen kişilerdi. Maken onu Kencehan'ın çekiciliğinden ziyade Kadişa'nın saltanatı olarak yorumluyordu.

Kadişa gibi abla, öylesine hür bir hayatın sahibi olduğu zamanda, büyükannesi onu överken, obanın büyüğü ve herkesin saygı gösterdiği Kencehan'ın, ablasının eşi olmasından dolayı Cameş, yaşlı eniştesine karşı içten içe saygı duyuyordu.

Bazen obaya kırk, elli atlı topluluğun ortasında tüm halkın ileri gelenlerini, sözlerine baktırırken bütün toplumun saygıdeğer insanı olarak Kencehan gelirken Cameş ablasının hayatında hiç bir eksiklik bulamıyordu. Böylece, ablasının birçok eş, dost ve ileri gelen insanların en sevdiği arkadaşı olduğunu düşündüğünde Cameş'in gönlünde bazen gurur tohumlan yeşeriveriyordu.

Eniştesinin bir zamanlar dinç olan bedeni, bugün de diriliğinden, canlılığından birşey kaybetmemişti. Sakal, bıyığına düşen aklar ve iki, üç gedik dişi olsa da o kusur değil, tam aksine Kencehan gibi insana, kendine has bir özellik veriyordu. Cameş'in de olduğu yerde Maken Hanım, Kadişa'ya Kencehan'ın vücut yapısını övmekte bir sakınca görmüyordu.

Ablası hayattayken bir gün veya bir saat dahi suratını asıp, küserek sinirli halini Cameş'e göstermemişti. Bu nedenle büyükannesiyle eniştesine vardığında Cameş günün nasıl geçtiğinin farkına varmazdı. Dönerken; misafirperver, cömert, neşeli, sıcak yuvadan ayrılmak istemezdi.

İşte geçmişteki güzel yaşamı, kaç defa devamlı surette hatırladığı için, Kencehan kendisini istediğinde Cameş hiç düşünmeden Kencehan'ın hanımı olmayı kabul etmişti. Yaşlı Büyükannesinin ömür boyu kulağına küpe yaptığı nasihat sonucu Cameş'i böğrüne ok saplanmış gibi eline düşürüvermişti.

Ağabeyi Kasım'ın "Kadişa'nın bahtsızlığı yeter! Cameş varmıyor, gitmeyecek" dediği sözleri, Cameş'in gerçekten arına dokunup onu sınırlendirdi. Çünkü Kasım'ın bildikleri, henüz kendisinin yaşayıp hissettiği birşey değildi.

Kasım bizzat adam gönderip: "Razı olmasın, Şaşırmasın! Kadişa mutsuzdu. Hepsi yalan, hepsi düzmeceydi. O bütün derdini bana anlatmıştı. Cameş Kadişa'nın hayatını sadece dışarıdan tanyor. İşte akan zehri tanıdığı, bildiği yok. Bunu Cameş'in Büyükannesi dahi bilmiyor. Cevabını iyi düşünüp taşındıktan sonra versin" dediğinde, Cameş o arada tereddüt etmeden Büyükannesine danışıp: "Kasım kendi işine baksın! Benimle uğraşmasın, Eğer gerçekten kardeşimse beni kararımın vazgeçirmeye çalışmasın" demişti.

Bu söz, Cameş'in alın yazısının düğüm noktası olmuştu. Bundan sonra Kencehan'a varıp varmama konusu gündeme gelmedi.

Şu anki vaziyet, sadece dünürlük, başlık ve düğünün ne zaman olacağı konusuydu.

Bu durum, ilkbaharda bugünkü günden iki ay önce olan durumdu. O zamandan bu yana hiçbir değişiklik olmadı. Damadın gelmesinden iki gün geçti. Dün akşam başlayan düğünün kız tarafındaki şenliği renkli geçmişti. Yayıdaki halk, kalabalık bir halde toplanıp anlı şanlı eğlenceler düzenleyip, damat ve geline büyük sevgi ve ilgi gösterisinde bulunarak dağılmıştı. Dünkü gecede Cameş, kocasıyla gerdeğe girmişti. Önce enişte olarak; ağabey veya babası gibi yaşta olsa da bugünkü gecede Cameş ilk defa evlilik hayatının gerçekleriyle yüzyüze geldi.

Bu gece Cameş'in kalbinden neler geçmişti? Kafasında ne gibi sorular vardı? Onun hepsi belirsiz. Gelinliğin sırrını hiç kimseye söylemedi. En yakını, yaşıtı Kasım'ın hanımı Bibiş'e dahi yaşadıkları ve düşündükleri konusunda hiç birşey söylemedi.

Damadın evinden sabahın erken saatinde kalkıp Büyükannesinin yatağına gelip uzandı. Ama uyuyamadı. Derinden sessizce iç çekiyordu. Zehir içmiş gibi pare pare. Sanki ona birisi kasden zehir içirmişti. Bir zaman sonra uzandığı yerden kalkıp,

Bibiş'i yanına alıp bel aşarak gitti. Hiç bir söz söylemeden içli içli ağladı. Birden; "Kabış'ı görmek istiyorum" dedi.

Bibiş, bu söze bakarak ne düşündüğünü öğrenmek için sorduğunda, Cameş cevapsız bıraktı. Yengesine eskiden gelen alışkanlığıyla emredici sesle:

— Bu durumu eşeleme. Bugün sana birşey söylemeye niyetim yok. Kabış'ın nice zamandır çektiği derdi vardı. Keşke onu bir kere görebilsem rahat edeceğim. Çabuk ona haber ver!.. demişti.

Bu sözden kendine göre anlam çıkarmaya çalışan Bibiş, kızla delikanlı arasındaki ilişkinin bir işaretini diye düşündü ve Kabış'a haber vermeye söz verdi.

Böylece gündüz geçip gece oldu. Bn gece Ken-cehan'ı; " Devamlı damat olarak evde oturması mü-nasip değil." diye çevresindeki zengin obanın birisi, tüm arkadaşlarıyla birlikte misafirlige götürmüşlerdi. Gece olduktan sonra Kasım'a tahsis edilmiş eve kendi yataklarını hazırlayan kızla gelin, Kabışların obaya yaklaştıkları zamanda evde uyumadan sohbet edip uyanık vaziyetteydiler. Oba uyuyup "Vakit geldi" deyince evin dışındaki ormana bakıp köpeğin ürmesi iki hanıma işaret oldu. Bibiş, Cameş'in bileğini sıkıp:

— Onlar! Geldiler işte... Acemice geldi zavallılar! Telâşla hareket edip, çabuk geleceğim diye köpekler duydu mu acaba? Niye bu kadar gürültü yapıyorlar ki, dedi.

Cameş, sabahtan beri kendi aklından neler geçse

de, Bibiş'in bu tutumundan hoşlanmıyordu. O daima Cameş'i Kabış'a yakıştırarak konuşuyordu. Kendisi Kabış'tan yana olup bir an önce Cameş'i ona götürerek teslim etmek istiyordu. Önceki sözleri de bunu tasdikler gibiydi. Cameş'in kafası karma-karışıktı. Ama böyle olmasına rağmen bu davranışa ürkerek bakıyordu. Bundan dolayı Cameş kendisini ağırdan alıp:

— Onlar için canını verip, fazla merhamet göstermeyi bırak! Sanki bu onların yaptığı yeni bir şey mi? dedi.

Bu söz Kabış'a karşı bir cevaba benzemiyor, çoğunlukla Bibiş'in davranışından kaynaklanan rahatsızlığın ifadesiydi. Bu nedenle yıllardan beri beğendiği delikanlıyı arayıp ormana gitmekten Cameş'in hâlâ vazgeçtiği yoktu.

Obanın gürültüsü sakinleşip, köpekler sustuktan sonra, Cameş, Bibiş'i dürterek:

— Hani, yıllardır beklediğin bu değil miydi? Artık kendini göster! diye siyah çapanını başına örtüp yengesinin peşine düştü.

Karanlık evin içinde yavaşça yürüyerek gelen güzelin şolpısı5 çingırdadı. Şolpının çingırdamasıyla birlikte kalbi de güp güp atıyordu. Gündüzkü üzüntü gittikçe dağılıyordu.

İkisi de beyaz evin kapısını usulca açıp çıktıklarında Cameş'in yüzü eski halinden değişip bozardı. O iç çekti. Bibiş'in bileğini sıkıp; "Çabuk ol, çabuk!" dedi.